

Ключевые слова: этническая толерантность; клуб; клубное объединение; клубное заведение; клубная деятельность; средства клубной деятельности.

ZHANG SYAOSIN. *Education of ethnic tolerance of students by facilities of club activity.*

In the article advantages of forming of bases of tolerance of students are reasonable facilities of club activity. The factors of educator influence of higher educational establishment are described on forming of tolerance of students. The classification going is offered near description of club establishments of Ukraine. The basic functions of club establishments are certain. Club activity in the article is interpreted as totality of joint creative activity of participants of club is in the specific forms of club work. Specific directions and principles of activity of student clubs are described. Advantages of club are certain as a group form of educator work with students. Educated and described to the feature of education of ethnic tolerance of students by facilities of club activity.

Keywords: ethnic tolerance; club; club association; club establishment; club activity; facilities of club activity.

УДК 37.017.7 (378.4) +78.07

Чжоу Цянь

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИХОВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті окреслено сутність поняття «критерії». Визначено та теоретично обґрунтовано критерії ефективності виховання духовної культури студентів університету: обізнаність студентів з цінностями духовної культури, закладеними в музичному мистецтві; сформованість духовних потреб студентів у сфері музики та ціннісне ставлення до музично-естетичній діяльності; накопичення студентами університету духовного досвіду в процесі музично-естетичної діяльності (кількісний параметр); духовний розвиток та ріст студента у процесі музично-естетичної діяльності (якісний параметр). Названі критерії уточнено низкою показників та співвіднесено з основними структурними складовими духовної культури особистості (когнітивна, емоційно-ціннісна, акмеологічна та діяльнісно-перетворювальна). Окреслено три рівні ефективності виховання духовної культури студентів університету у процесі музично-естетичної діяльності: високий, середній та низький.

Ключові слова: критерії, критерії ефективності виховання, духовна культура, студенти університету, музично-естетична діяльність.

Аналіз підходів до розуміння духовної культури (культурологічного, соціологічного, аксіологічного, акмеологічного, особистісно-діяльнісного) дозволяє розглянути сутність та структуру духовної культури особистості як єдність: системи знань про норми, ідеали, звичаї, цінності народу та людства (когнітивна складова), комплексу переконань, світоглядних орієнтацій, духовних інтересів і потреб, емоційно-забарвленого ставлення до світу, які визначають поведінку особистості (емоційно-ціннісна складова), прагнення до особистісного і професійного зростання у відповідності із базовими цінностями (акмеологічна складова), а також власної

діяльності, орієнтованої на активний духовний саморозвиток, накопичення духовного досвіду, збереження, розповсюдження і створення нових зразків духовної культури (діяльнісно-перетворювальна складова). З метою забезпечення особистісно орієнтованого підходу до виховання духовної культури, важливо не просто знати структурні складові цього феномену, але й спиратися на глибоку діагностичну основу при його формуванні. Тому проектування змісту і методичного забезпечення виховного процесу вимагає чіткого окреслення певних критеріїв та показників сформованості духовної культури студентів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що означене питання певною мірою розроблене у науці. Зокрема, підходи до визначення критеріїв і показників сформованості (розвиненості, вихованості) духовної культури людини загалом представлені у працях М.Й. Боришевського, О.П. Омельченка, Н.М. Романенко, щодо студентів – у працях К.Є. Гагаріної, О.К. Нестерова, В.А. Подрезова, І.В. Юстус, педагогів – у працях Г.Г. Габунії, Л.В. Долинської, М.В. Роганової, Г.С. Федькова, О.В. Шкіренко та ін. Такі вчені, як Л.Д. Ороновська, Н.А. Полтавська, Н.В. Свещинська, А.М. Серебрякова, Н.А. Шемякова торкаються окремих показників розвитку духовного світу особистості (духовного досвіду, духовних цінностей) за допомогою музики.

Звернення до праць названих учених дозволило розглянути критерії як якості, властивості, ознаки досліджуваного об'єкта, що дають можливість судити про його стан і рівень функціонування та розвитку [3, с. 230]). При цьому ми притримуємося думки, що про критерії та показники виховання духовної культури доцільного говорити не загалом, а щодо конкретної категорії (вікової, статевої, соціальної) та з урахуванням чинників її формування. Враховуючи означене, *метою статті* стало: окреслення критеріїв та показників ефективності виховання духовної культури, а також з'ясування ролі конкретних чинників, зокрема видів діяльності, у цьому процесі. Тому в ході роботи критерії та показники були нами, насамперед, уточненні щодо об'єкта виховання, а це студенти, щодо середовища виховання – університет, а також того, що у нашому дослідженні ми намагалися з'ясувати рівень ефективності виховання духовної культури особистості саме у процесі музично-естетичної діяльності. Таким чином, спираючись на низку праць науковців [2; 3; 9-12], названі вище складові духовної культури були співвіднесені з відповідними критеріями (табл. 1.). Їх обґрунтування нами представлено нижче.

Таблиця 1.

Відповідність складових духовної культури та критеріїв ефективності її виховання

Структурні складові	Критерії ефективності
Когнітивна	Обізнаність студентів з цінностями духовної культури, закладеними в музичному мистецтві
Емоційно-ціннісна	Сформованість духовних потреб студентів у сфері музики та ціннісне ставлення до музично-естетичній діяльності
Діяльнісна	Накопичення студентами університету духовного досвіду в процесі музично-естетичної діяльності (кількісний параметр)
Акмеологічна	Духовний розвиток та ріст студента у процесі музично-естетичної діяльності (якісний параметр)

Першим критерієм, показники якого дозволять вивчити когнітивну складову духовної культури, нами було визначено *обізнаність студентів з цінностями духовної культури, закладеними в музичному мистецтві*. Аналіз літератури свідчить, що вчені (Ю.О. Левченко, О.К. Нестеров, Н. . Полтавська, М.В. Роганова, Г.С. Федьков та ін.) цей аспект розкривають, насамперед, щодо духовної культури загалом. Так, Г.Г. Габунія зазначає, що «високий рівень духовної культури вчителя характеризується духовним багатством його переконань, великим запасом знань про духовну сторону людської діяльності, про зв'язок духовності та культури. Важливо, щоб педагог ці знання розумів, умів осмислити і гнучко застосовувати їх при аналізі життєвих ситуацій» [2, с. 13]. Ми вважаємо такий підхід дещо одностороннім, оскільки складається думка, що означена характеристика не залежить від засобів її виховання (музика, культурологічні дисципліни тощо), а також продуктів духовної культури (інтелектуальних, естетичних тощо), з якими вона пов'язана. Інші вчені навпаки – основний акцент роблять саме на чинниках, що визначають її формування. Зокрема, В.В. Гракова вважає системотвірною складовою пізнавально-когнітивного компоненту духовної культури особистості «усвідомлення себе суб'єктом музичної діяльності», що передбачає «прийняття ... її цілей і завдань, розуміння можливостей музичного мистецтва в розвитку особистісного потенціалу» [3, с. 233]. Найбільш прийнятним у цьому плані, вважаємо, є саме комплексний підхід, представники якого (Л.Д. Ороновська, А.М. Серебрякова, І.О. Слятіна та ін.) намагаються поєднати дві вище названі позиції та серед критеріальних показників називають «зміст знань про духовні цінності музичного мистецтва, розуміння смислового навантаження музичного твору» [12, с. 8], «ступінь інформованості про музичне мистецтво; розуміння смислу духовних цінностей» [9, с. 10] тощо.

Відповідно на підставі проведеного науково-теоретичного аналізу серед значущих показників першого критерію було визначено такі:

- знання сутності духовної сфери людської культури та ступінь інформованості про музичне мистецтво як її продукт;
- усвідомлення духовних цінностей (загальнолюдських і національних), втілених у музичному мистецтві.

Щодо другого критерію – *сформованість духовних потреб студентів у сфері музики та ціннісне ставлення до музично-естетичній діяльності*, то в його показниках ми спробували відобразити характеристики саме емоційно-ціннісної складової духовної культури. Тому серед її суттєвих ознак певним чином поєдналися емоційні, мотиваційні та ціннісні, які, на нашу думку, є тісно пов'язаними та взаємно зумовлюють одна одну. Адже позитивні емоції, викликані музикою, посилюють інтерес до неї та стимулюють прагнення прилучатися до відповідних видів діяльності, у процесі яких і формуються духовні цінності. Як вказує Ж. М. Юзвак, «духовні потреби пов'язані з прагнення індивіда до засвоєння загальнолюдських та індивідуальних цінностей та їх створення в процесі духовних різновидів діяльності» [13, с. 139]. Отже, духовні потреби студентів у сфері музики можуть бути пов'язані з потребами в сприйманні музики, отриманні інформації про різні питання у цьому плані, задоволенні потреб у красі, насолоді тощо через спілкування з музикою. У цьому ракурсі вченими називаються такі показники, як: «наявність інтересу до музики, здатність до емоційного співпереживання художнього образу твору» [11, с. 8], «позитивна оцінка музичного мистецтва, зокрема приємних переживань, що викликані спілкуванням з ним; бажання включатися в музичну діяльність знову і знову, музичний інтерес» [3, с. 231]; «ступінь вираження потреби у самостійній музично-творчій діяльності» [9, с. 10] тощо.

Водночас духовні потреби не зводяться лише до споживання певних духовних цінностей, закладених у музиці, але й передбачають розвивальну духовну діяльність особистості, якою виступає, зокрема, і музично-естетична. Однак її роль у духовному розвитку студента буде можлива лише за умови ціннісного ставлення до неї, тобто сприймання не просто як розваги і дозвілля, але, перш за все, як засобу самопізнання, самореалізації та самовдосконалення, процесу «орієнтації на духовно-ціннісне осмислення музичного образу» [9, с. 10].

Таким чином, на підставі обґрунтування сутності потребово-ціннісної сфери особистості, нами визначено такі *показники* другого критерію:

- характер емоційно-емпатійного реагування на музику (емоційні переживання, здатність до співпереживання тощо);
- наявність ціннісних переваг до музично-естетичної діяльності (зокрема, прагнення до збереження і популяризації духовних цінностей музичного мистецтва);
- ступінь вираженості потреби в самостійній музично-естетичній діяльності (інтерес до різних її змістових напрямів, бажання долучатися до заходів музично-естетичного спрямування у межах університету та поза ним не лише як глядач тощо);
- вмотивованість до використання музично-естетичної діяльності у духовному самовдосконаленні.

Наступні критерії пов'язані із безпосереднім засвоєнням духовних цінностей у процесі музично-естетичної діяльності та формуванням на цій основі духовної культури студента. При цьому ми їх диференціювали у дві групи саме з метою наголошення на якісному та кількісному аспектах, адже не завжди частота чи інтенсивність певної діяльності зумовлює її якість, ефективність чи результативність. Таким чином, третім критерієм нами було визначено *накопичення студентами університету духовного досвіду в процесі музично-естетичної діяльності (кількісний параметр)*. Як зазначається з цього приводу в Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, «щоб формувати духовну культуру ..., недостатньо забезпечення умов для опанування системою знань і вмінь, включення в художню діяльність, необхідно виховувати ціннісне ставлення до мистецтва через власний емоційно забарвлений досвід» [8, с. 19]. О.С. Монке вказує, що у науці духовний досвід розглядають як «набуту здатність особистості до самоусвідомлення та цілеспрямованого вдосконалення, гармонізації власного світу змістом моральних, релігійних, естетичних духовних цінностей через світ героїв мистецтва і художню досконалість творів» [7, с. 4]. Ми вважаємо слушним зауваження вченої, що опанування духовним досвідом відбувається не лише у процесі передачі предметних знань і умінь (як от, про музику, про духовну культуру тощо), але і в самій духовній діяльності. Накопичення ж студентами духовного досвіду в освітньому процесі університету обумовлено педагогічними можливостями музично-естетичної діяльності, зокрема, «здатністю організовувати взаємодію в полі музичної культури з творами мистецтва і суб'єктами музичної діяльності» [3, с. 233]. Серед проявів накопичення духовного досвіду вчені [3; 11] називають: здатність до самоорганізації в ставленні до музики і вибору музичних уподобань і смаків у сфері дозвіллевих музично-естетичних практик; здатність до музичної самоосвіти, самовиховання, самореалізації, яка визначається за вмінням самостійно організовувати спілкування з музичним мистецтвом, за кількістю часу, що витрачається на це спілкування, частотою контактів, фактом вибору музично-естетичної діяльності в якості бажаної; умінням здійснювати рефлексію власної музично-естетичної діяльності тощо. При цьому вченими наголошується, що духовний досвід не накопичується сам по собі, а «вимагає створення особливого психодуховного середовища, нових форм міжсуб'єктної взаємодії» [1, с. 39]. Саме тому таке важливе

педагогічне керівництво процесом виховання духовної культури студентів й активізація з цією метою психодуховного простору університету через розширення чи створення при необхідності належних педагогічних умов для контакту студентів із світом культурних цінностей, для паритетної співдіяльності учасників освітнього процесу задля оволодіння різними ціннісними уявленнями, для вільного і відповідального самотворення у процесі музично-естетичної діяльності.

Отже, проаналізувавши різні підходи до розуміння означеного критерію, основні його показники ми визначили таким чином:

- вміння самостійно організовувати контакт з музичним мистецтвом і суб'єктами музично-естетичної діяльності;
- активність і самостійність залучення до різних змістових напрямів музично-естетичної діяльності;
- адекватність і прогнозованість оцінки результатів власної музично-естетичної діяльності.

Водночас, лише накопичення духовного досвіду в процесі залучення до музично-естетичної діяльності, на нашу думку, не забезпечує цілісності у вихованні духовної культури студента. Тому показники останнього, визначеного нами критерію, ми спробувати співвіднести саме з результативністю духовної діяльності та визначили його як *духовний розвиток та ріст студента у процесі музично-естетичної діяльності (якісний параметр)*. Доречним у цьому плані, на нашу думку, є твердження Е. О. Помиткіна, який духовний розвиток розглядає як процес «свідомого самовдосконалення особистості, що спрямовує людину на підпорядкування свого природного та соціального «Я» вищим ідеалам, цінностям і смислам у руслі Краси, Добра та Істини, гармонізацію поведінки та способу життя, збагачення духовних надбань людства результатами власної діяльності» [10, с. 10]. Тобто можна говорити про те, що накопичені знання про цінності музичного мистецтва, мотивація до музично-естетичної діяльності з метою їх пізнання і навіть активна участь у різних її змістових напрямках ще не говорить про сформованість духовної культури. Однак, про це свідчать зміни в оцінці студентами значущості духовного досвіду та перетворення у системі ціннісних орієнтацій («трансформація духовних потреб на мотиви поведінки, вчинків, діяльності») [6, с. 29]; поява у студента прагнення до пізнання самого себе, своїх потенціалів, відкриття можливостей для їхньої реалізації, а отже – «процес самотворення своєї духовної сутності» [4, с. 109]; а також, коли має місце «прагнення творчого використання духовного досвіду» [5, с. 189], зокрема і, перш за все, у професійній діяльності [2, с. 16].

Таким чином, *показниками* означеного критерію ми визначили такі:

- оптимізація самопочуття, самопізнання через музично-естетичну діяльність;
- творче самовираження та самореалізація у процесі музично-естетичної діяльності;
- використання духовного потенціалу музичного мистецтва у майбутній професійній діяльності.

Підсумовуючи вище означені положення, слід підкреслити, що всі охарактеризовані нами критерії (обізнаність студентів з цінностями духовної культури, закладеними в музичному мистецтві; сформованість духовних потреб студентів у сфері музики та ціннісне ставлення до музично-естетичної діяльності; накопичення студентами університету духовного досвіду в процесі музично-естетичної діяльності; духовний розвиток та ріст студента у процесі музично-естетичної діяльності) та показники ефективності виховання духовної культури студентів університету у процесі

музично-естетичної діяльності існують в єдності, взаємозв'язку і взаємодії. Їх диференціація можлива переважно на теоретичному рівні, зокрема, з метою визначення орієнтирів для первинного та завершального моніторингу. Окрім того, визначення критеріїв і показників дозволили наблизитися до рівневого підходу в оцінці ефективності виховання духовної культури студентів університету та визначити перспективи подальшого дослідження, а саме змістове наповнення рівнів (високий, середній, низький) ефективності виховання духовної культури студентів університету у процесі музично-естетичної діяльності.

Використана література:

1. Бугерко Я. М. Психологічні особливості розвитку духовного потенціалу студентської молоді // *Актуальні проблеми психології*. – 2015. – Т. 10, Вип. 27. – С. 34-45.
2. Габунія Г. Г. Условия и факторы развития духовной культуры учителя : автореф. дисс. канд. психол. наук : спец. 19.00.13 «Психология развития, акмеология» / Г. Г. Габунія ; Российская академия гос. службы при Президенте России. – Москва, 1998. – 22 с.
3. Гракова В. В. Диагностика сформированности духовной культуры подростков / В. В. Гракова // *Методики диагностики духовно-нравственных качеств личности : учеб.-метод. пос. /авт.-сост. Н.В. Михалкович*. – Гродно : ГрГУ, 2007. – С. 229-239. URI : <http://elib.bspu.by/handle/doc/1628>
4. Джемдзєра К. В. Духовний розвиток особистості майбутнього фахівця як проблема професійної підготовки // *Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. Укр. наук. журнал*. – 2010. – №1. – С.106-111. URI : <http://social-science.com.ua/article/188>
5. Долинська Л. В. Розвиток духовної культури майбутнього вчителя як показника його особистісно-професійного зростання / Л. В. Долинська, О. В. Темрук // *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки : зб. наук. праць*. – 2013. – Вип. 42. – С. 187-193.
6. Звіт про науково-дослідну роботу «Парадигмальні зміни основ загальної психології у синергетичному контексті» (заключний) / *Науковий керівник НДР – канд. психол. наук, ст.н.с. М.-Л.А. Чена*. – К., 2013. – 48 с.
7. Монке О. Театральне мистецтво у становленні духовної культури майбутніх педагогів дошкільної освіти [Електронний ресурс] // *Теорія та методика управління освітою : електрон. наук. фах. вид.* – К., 2013. – Вип. 10. URI : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ttmiuo_2013_10_23.pdf
8. Наказ МОН України №151/11 від 25.02.2004 «Про затвердження Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах» // *Інформ. збірник Міністерства освіти і науки України*. – 2004. – № 10. – С. 3-32.
9. Ороновська Л. Д. Педагогічні умови прилучення молодших школярів до духовних цінностей на уроках музики : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Л. Д. Ороновська ; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. – Т., 2006. – 20 с.
10. Помиткін Е. О. Психологічні закономірності та механізми духовного розвитку дітей і молоді : автореф. дис. д-ра психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Е. О. Помиткін ; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2009. – 42 с.

11. Серебрякова А. Н. Классическая музыка как фактор духовно-нравственного развития студенческой молодежи : автореф. дисс. канд. социол. наук : спец. 22.00.06 «Социология культуры (социологические науки)» / А. Н. Серебрякова ; Рос. химико-технол. ун-т им. Д. И. Менделеева. – М., 2012. – 23 с.

12. Шемякова Н. А. Музыкальное искусство как средство формирования опыта духовно-практической деятельности студента педагогического колледжа : автореф. дисс. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (музыка; уровень профессионального образования)» / Н. А. Шемякова ; Оренбург. гос. пед. ун-т. – Оренбург, 2015. – 24 с.

13. Юзвак Ж. Духовність як психологічний феномен: структура та чинники розвитку // Філософська думка. – №5. – 1999. – С. 139-150.

ЧЖОУ ЦЯНЬ. *Критерии и показатели эффективности воспитания духовной культуры в студентов университета в процессе музыкально-эстетической деятельности.*

В статье раскрыто сущность понятия «критерии». Определены и теоретически обоснованы критерии эффективности воспитания духовной культуры студентов университета: осведомленность студентов с ценностями духовной культуры, заложенными в музыкальном искусстве; сформированность духовных потребностей студентов в сфере музыки и ценностное отношение к музыкально-эстетической деятельности; накопление студентами университета духовного опыта в процессе музыкально-эстетической деятельности (количественный параметр); духовное развитие и рост студента в процессе музыкально-эстетической деятельности (качественный параметр). Названные критерии уточнены рядом показателей и соотнесены с основными структурными составляющими духовной культуры личности (когнитивная, эмоционально-ценностная, акмеологическая и деятельностно-преобразующая). Определено три уровня эффективности воспитания духовной культуры в студентов университета в процессе музыкально-эстетической деятельности: высокий, средний и низкий.

Ключевые слова: критерии, критерии эффективности воспитания, духовная культура, студенты университета, музыкально-эстетическая деятельность.

ZHOU QIAN. *Criteria and indexes of efficiency of upbringing of students' inward culture in the process of musical aesthetics activity.*

In the article the essence of notion «criteria» are exposed. The criteria of efficiency of upbringing of students' inward culture are definite and it's in a theory grounded: knowledge of students with the values of spiritual culture, which are in the musical art; formed of student's spiritual necessities in the field of music and valued attitude toward musical aesthetics activity; accumulation by the students of university of spiritual experience in the process of musical aesthetics activity (quantitative parameter); spiritual development and growth of student in the process of musical aesthetics activity (high-quality parameter). The indicated criteria rows of indexes were specified. It also with the basic structural constituents of spiritual culture of personality was correlated (cognitive, emotional-valued, acmeological and activity-transforming). Three levels of efficiency of upbringing of students' inward culture in musical aesthetics activity (high, middle and low) were definite.

Keywords: criteria, criteria of efficiency of upbringing, inward culture, students of university, musical aesthetics activity.